

2641

4370

SPRAWOZDANIE

ZA ROK 1906/7.

SPRAWOZDANIE WYDZIAŁU TOW. UPIĘKSZENIA M. KRAKOWA I OKOLICY ZA ROK 1906/7.

W roku zeszłym minęło lat prawie 20 od chwili założenia Towarzystwa. Jest to moment odpowiedni, aby rzucić okiem wstecz na przeszłość Towarzystwa, jakie ono przeszło koleje i czem zaznaczyło swój cel i rację swego bytu. Przedewszystkiem daty statystyczne — jakie podamy — wymownie świadczą o przejściowych chwilach rozwoju, o sympatyach, z jakimi spotkało się u społeczeństwa naszego, które zawsze uznawało potrzebę istnienia Towarzystwa, to znów o zastoju tudzież chwilowym upadku, z którego podźwignęło się w ostatnich czasach i zajęło należne mu wśród krakowskiego społeczeństwa stanowisko.

Liczba członków w tym okresie czasu była bardzo rozmaita i tak:

w roku 1887	liczyło Tow. członków	272
" " 1888	" " "	242
" " 1890	" " "	206
" " 1891	" " "	183
" " 1892	" " "	147
" " 1893	" " "	139
" " 1894	" " "	119
" " 1897	" " "	76

Na tej ostatniej dacie przerywają się zapiski odnośnie co do liczby członków w naszych protokołach.

Wiemy tylko, iż w roku 1905, gdy miał ująć ster nowy Zarząd i nowi ludzie, Towarzystwo liczyło zaledwie kilkunastu członków. Dzisiaj, gdy piszemy niniejsze sprawozdanie, liczba członków znów wzmożła się, bo gdy w roku zeszłym wynosiła 95 obecnie

liczy 144, a jest to rezultatem rozesłania 2000 zaproszeń do obywateli krakowskich, by się w poczet członków Towarzystwa wpisali.

Inaczej nieco ma się rzecz z finansami Towarzystwa. W pierwszych początkach Towarzystwa zapisało się siedmiu członków założycieli z najmniejszą wkładką 600 kor.

Na podstawie protokołów posiedzeń Wydziału i księgi kasowej, którą Towarzystwo prowadziło od roku 1888, przedstawiamy tabelaryczny przegląd finansów Towarzystwa.

Zestawienie kasowe od roku 1890—1907:

Rok	Saldo	Procent	Doch.	Rozch.
1890 K.	4127'84	151'78	1426'—	710'40
1891 "	4995'22	161'80	1112'—	556'20
1892 "	5712'82	227'10	2168'—	1222'48
1893 "	6885'44	272'22	882'—	395'66
1894 "	7644'—	290'82	777'60	220'92
1895 "	8491'50	739'84	1489'84	1560'32
1896 "	9160'86	1456'31	80'—	889'54
1900 "	9807'63	1402'90	838'14	76'55
1904 "	11972'12	985'95	270'—	445'22
1905 "	12782'85	501'77	761'20	1153'82
1906 "	12892'—			
1907 "				

Równolegle ze wzrostem członków i żywotnością Towarzystwa wzmaga się ofiarność publiczna na cele przez nas wytknięte. I tak przedewszystkiem wypada nam na tem miejscu podziękować Radzie miasta

Krakowa, która udzieliła nam w bieżącym roku subwencji 500 koron, a nadto Magistratowi stoł. król. m. Krakowa, który zapisał się w poczet zwyczajnych członków naszych. Do dalszych ofiarodawców zaliczamy Bank Galicyjski dla handlu i przemysłu z kwotą 100 koron, Kasę Oszczędności m. Krakowa z kwotą 50 koron, Filię Żiwnostenskiej Banki pro Cechy a Moravu w Krakowie z kwotą 25 koron.

Ubiegły rok działalności Wydziału był dosyć płodnym w podjęciu i przeprowadzeniu prac doniosłych pod względem artystycznym. Na pierwszym miejscu kładziemy tutaj sprawę wielkiej rzeźby kamiennej, przedstawiającej Chrystusa upadającego pod krzyżem, a przeznaczonej na zewnętrzną niszę kościoła św. Krzyża od strony plantacji. Wykonanie rzeźby powierzył Wydział utalentowanemu, znanemu artyście p. Janowi Szczepkowskiemu. Rzeźba wykonana w bryle piaskowca pinczowskiego osadzona została obecnie we wnętrzu kościoła.

Sprawę konkursów uważał Wydział za jedną z najważniejszych dźwigni do podniesienia piękności Krakowa, dla zdobycia nowych dla niego motywów oryginalnych i pięknych. Jedynie tą drogą można najpewniej i najbezpieczniej dojść do rozwiązania kwestyi artystycznych, tak aby to rozwiązanie było istotnie nową ozdobą miasta, a harmonijnie łączyło się z monumentami jego przeszłości. To też Wydział na posiedzeniu styczniowym 1906 r. z zapalem powitał wniosek Dra Józefa Muczkowskiego, aby konkursem rozwiązać trudne zadanie stworzenia nowej fasady w domu p. Celestyna Czynciela w rynku gł. pod l. 4. Otóż połączywszy się z innemi pokrewnemi krakowskimi Towarzystwami oraz właścicielem domu przeprowadził Wydział wówczas myśl podniesioną. Dom obecnie stanął pod dachem. Pozostawiając autorowi odpowiedzialność za szczegóły podczas opracowania nowo wprowadzone, stwierdzić możemy, że konkurs ten rozstrzygnięty przez delegatów wszystkich Towarzystw interesujących się sztuką w Krakowie, wydał dobry rezultat i wskazał jedynie właściwą drogę do rozwiązania trudnych zadań architektonicznych przy dostosowaniu nowych budowli do charakteru rynku krakowskiego.

Tylko tą drogą mogą się wyrobić talenty, których między naszymi młodszymi architektami niebrak.

Ale obok konkursów ważne do spełnienia zadanie ma utworzyć się mająca przy Magistracie Rada artystyczna. Sprawa ta poruszona jeszcze przed trzema laty przez Wyspiańskiego, doczekała się już załatwienia przez Radę miasta. „Rada artystyczna“ złożona z architektów, artystów i estetyków, jako organ doradczy Magistratu, wpłynęła niezawodnie na podniesienie się poziomu wymagań architektonicznych i artystycznych. Uprzedzając, a poniekąd wyręczając Radę artystyczną utworzył Wydział w roku zeszłym w swem łonie Komitet porady artystycznej, którego zadaniem jest ułatwić właścicielom domów krakowskich trudną nieraz do rozwiązania kwestyę odnowienia fasad, przebudowy domów, dekoracyi wnętrza, doboru kolorów fasad i t. p. Istnienie Komitetu porady artystycznej okazało się bardzo praktycznem, bo oto w wielu wypadkach zasięgano bądź to rady, bądź to informacji w jaki sposób uporać się z kwestyą ozdoby domów. Że nadmienimy tutaj Bank Galicyjski dla handlu i przemysłu, dom przy ulicy św. Anny l. 9, narożnik Rynku gł. i ulicy Brackiej (Filia Banku hip.) i t. p.

Towarzystwo rozumie dobrze, iż do ożywienia i podniesienia wyglądu miasta niezwykle doniosłą jest sprawa zdobienia domów zielenią i kwiatami, — i znów w tym wypadku dla obudzenia w tym kierunku ruchu między mieszkańcami Krakowa, ogłosiliśmy z początkiem bieżącego roku konkurs na najpiękniejsze dekoracye roślinne domów, balkonów, okien i podwórców, przyczem na pierwszą nagrodę przeznacziliśmy rzeźbę kamienną lub majolikę, jako godło domu, w cenie 500 koron, następnie dyplomy honorowe i medale srebrne oraz brązowe, ofiarowane na ten cel przez Krakowskie Towarzystwo Ogrodnicze.

Wydział Towarzystwa na posiedzeniu wrześniowym 1907 r. rozstrzygnął go, przyznając nagrodę pierwszą Zarządowi Muzeum hr. Czapskich przy ulicy Wolskiej l. 12, który zwłaszcza w t. zw. „lapidarium“ potrafił stworzyć niezwyklego uroku przeszliczne zacisze, owiane poetycznym nastrojem, gdzie stare kamienne kolumny opla-

tają gałązki powoju lub klimatysu, po starych kratkach pną się liście bluszczu, roślinność wiąże stopy starego wiejskiego krzyża, a dalej na każdym miejscu spotyka się nowy motyw dekoracyjny roślinny, związany ściśle i celowo ze szczątkami zabytków architektury krakowskiej.

Następnie temu samemu Zarządowi przyznał Wydział medal srebrny, ofiarowany na ten cel przez Krakowskie Towarzystwo Ogrodnicze, za przyozdobienie balkonów kwiatami i roślinnością, która zwłaszcza jesienną porą zwróciła powszechną na siebie uwagę gustownością i oryginalnością pomysłu dekoracyjnego.

Trzecią nagrodę medal brązowy za niezwykle gustowne ze szlachetną dystynkcyą przyozdobienie obszernego parterowego balkonu przy ulicy Kolejowej l. 9 przyznał Wydział WP. Adeli Properowej.

Wreszcie wypowiada Wydział szczerę uznanie właścicielom balkonów przy ulicy Wolskiej, Kapucyńskiej, Topolowej, Szczyphańskiej, Karmelickiej, Podwale i t. d. za pierwsze tegoroczne usiłowania ukwiecenia okien i balkonów i wypowiada nadzieję, iż odtąd kwiaty i zieleń będą nieodłącznym motywem dekoracyjnym fasad domów krakowskich.

Niemniej ważnym konkursem był konkurs na projekta budek na sprzedaż wody sodowej na plantacjach krakowskich. — Z jedenastu nadesłanych projektów wybrał Wydział jeden projekt architektki Mączyńskiego, dając mu jedyną nagrodę. Nie jest to zadanie tak łatwe do rozwiązania, jakby na oko sądzić można i dlatego Wydział rozpiął ponowny konkurs, kończący się z dniem 30. listopada 1907 r. Fundusz na ten cel dostarczyli za pośrednictwem p. Prezydenta miasta Dra Juliusza Leo właściciele fabryk wody sodowej, sprzedawanej w tych budkach.

Doniosłą sprawę upiększenia Małego Rynku, poruszoną przez p. Józefa Goreckiego, starał się Wydział rozwiązać pracą przygotowawczą zwołanej w tym celu ankiety. Obszerny elaborat wypracowany przez wszystkich członków ankiety, został przesłany do prezydium miasta Krakowa z propozycją, aby na podstawie wyników ankiety i za pośrednictwem Towarzystwa ogłosić

konkurs na najlepsze i najtrafniejsze uporządkowanie malowniczego Małego Rynku.

Opinie swe w kwestiach estetycznych wypowiedziało Towarzystwo za pośrednictwem swego organu „Polski Kraków“, którego opinie przedostawały się do najszerzych warstw za pośrednictwem codziennej prasy. „Polski Kraków“ zabrał głos w bardzo ważnej sprawie zamierzonego postawienia na Rynku pomnika Tadeusza Kościuszki, a zdanie tam wyrażone znalazło oddźwięk także w Komitecie pomnika. Zgodna akcja naszego Towarzystwa i Towarzystwa budowy pomnika Kościuszki pozwala się spodziewać, że sprawa ta będzie załatwioną w myśl naszych postulatów. Podnieść nam należy szczerą życzliwość, jaką okazywało prezydium m. Krakowa, popierając nasze usiłowania, to też gorące składamy podziękowanie JW. Panu Drowi Juliuszowi Leo, który nietylko z żywym zajęciem śledzi rozwój Towarzystwa, ale również zachęca do dalszej działalności. Z Jego to inicjatywy Wydział ma się zająć w najbliższej przyszłości ważną sprawą urządzenia studzien publicznych, przy której rozwiązaniu przyobiecał Prezydent miasta najsilniejsze swoje poparcie.

Pod względem artystycznej działalności wiele pracy owocnej wniósł w łono Wydziału p. Jan Bukowski, który czynnie był pomocnym w niejednej sprawie, ofiarując swoje pomysły Towarzystwu.

Nie zaniedbaliśmy również i wygody mieszkańców miasta i znacznie powiększyliśmy liczbę ławek na wspaniałej drodze: krakowskiem Corso na Błoniach za rogatką Wolską ku kopcu Kościuszki i nad Wisłą na Dębnikach, tak, że liczba ogólna postawionych ławeczek wynosi 50. Ławki pomalowane z wierzchu popielato na nogach czerwonych nadzorowane są i czyszczone co tydzień przez umyślnego stróża opłaconego przez Towarzystwo. Serdeczne podziękowanie wypowiadamy przy tej sposobności Komendzie twierdzy krakowskiej, która na drodze wojskowej ku Woli Justowskiej pozwoliła nam ustawić szereg nowych ławek, za które z różnych kół krakowian spotykają nas wyrazy uznania. Oddział kolarski krakowskiego „Sokoła“ zbadawszy okolice najbliższą miasta, przyszedł nam

w tym względzie z pomocą i wyszukał wszystkie znaczniejsze punkta, w którychby mając na oku piękne, częstokroć wspaniałe widoki na Kraków, należało ustawić w roku przyszłym ławeczki, dla uprzyjemnienia spacerów i wygodnego wypoczynku. Nie wątpimy, iż przyczyni się to do silniejszego ruchu przechadzkowego za miasto.

Wydział Towarzystwa wziął inicjatywę w przygotowawczych pracach w sprawie programowego i celowego ozdobienia stoków Wawelu i sąsiednich przestrzeni. Petycję wniesioną do Wydziału krajowego o udzielenie nam planów warstwicowych góry zamkowej pozostawił Wydział krajowy bez odpowiedzi. Mamy jednak niepłonną nadzieję, że p. Marszałek krajowy, od którego załatwienie tej sprawy zależy, tak skromnemu życzeniu Towarzystwa uczyni z czasem zaślady i przychyli się do naszej prośby. Piecza o tej sprawie należeć będzie do programu przyszłego Wydziału.

Jakkolwiek z zadowoleniem i uznaniem podnieść należy, że miasto nasze z każdym dniem przybiera lepszy wygląd i zyskuje na czystości, do czego się niewątpliwie przyczynia energiczna akcja Zarządu miejskiego w sprawach brukowania i asfaltowania ulic, to jednakże publiczność nasza potrzebuje jeszcze dosyć długiej kultury, zanimby powiedzieć można o Krakowie, że pod względem czystości jest naprawdę europejskim miastem. W organie naszym „Polskim Kra-

kowie“ nawołujemy i nawoływać będziemy ciągle w tym kierunku. Skutki są wprawdzie powolne, ale są. Fasady domów, od długich lat obdrapane i zabrudzone, malują się na nowo, jakkolwiek, znowu wytknąć trzeba, że dobór barw na fasady nie jest zbyt szczęśliwym. Kolory białe o tonie zimnym, lub znowu żółte o tonie majonesowym, nie są odpowiednie do malowania fasad. Magistrat winien w tym kierunku ustanowić za poradą artystów-malarzy skalę barw dla malowania fasad. Z przykrością też podnieść musimy, że pomimo nawoływań „Polskiego Krakowa“, portale kamienne bram, ciągle jeszcze i rzec można ze zdwojoną energią, maluje się farbami olejnymi. Kiedyż wreszcie to barbarzyństwo ustanie?

Uporządkowanie naszego Rynku, jest jednym z pierwszych postulatów i najważniejszym zadaniem Zarządu miejskiego w akcji, dążącej do utrzymania w czystości naszych ulic i placów. O ile wiemy, odnośna komisya Rady miasta uchwaliła już rozpisać konkurs. Z żalem zaznaczyć musimy, że konkurs ten dotychczas publicznie nie został ogłoszony. Nadchodząca pora zimowa byłaby sposobną chwilą do wypracowania zadań konkursowych. Niechże więc Zarząd miejski nie zwleka z tą sprawą, bo czekają go jeszcze dwie również pilne i piękne sprawy, t. j. uporządkowanie Placu Szczyńskiego i Małego Rynku.

MIECZYŚLAW WALCZAK

Sekretarz.

LEONARD LEPSZY

Prezes.

ZAMKNIĘCIE KASOWE TOWARZYSTWA UPIĘKSZENIA MIASTA

DOCHODY.

Saldo z dniem 31. grudnia 1905		K. 12782'85
Wkładki 29. członków za rok 1905 à K. 6'—	K. 174'—	
Wkładki 68. członków za rok 1906 à K. 6'—	" 408'—	
Wkładki 6. członków za rok 1907 à K. 6'— za pośrednictwem		
Pocztowej Kasy Oszczędności	" 36'—	
P. Walerya Anczycowa, wkładka za rok 1906 i 1907	" 40'—	" 658'—
Sprzedane 2 zeszyty „Polskiego Krakowa“		" 1'20
Odsetki do 31. grudnia 1906 na 3 ks. wkł. Pow. Kasy Oszcz.		" 492'24
Odsetki do 31. grudnia 1906 na rach. bież. Filii Banku kraj.		" 9'30
Odsetki do 31. grudnia 1906 na rach. Poczt. Kasy Oszcz.		" —'23
Stała wkładka na rach. Poczt. Kasy Oszcz.		" 100'—
M. Popielecki na cele Towarzystwa		" 2'—

K. 14.045'82

Komisya kontrolująca poświadcza zgodność powyższego zesta-

HENRYK MÜLDNER m. p.

EUSTACHY JAXA

Kraków, dnia 7. listopada 1907 r.

SKŁAD WYDZIAŁU:

ZARZĄD:

Przewodniczący:

Leonard Lepszy.

Zastępca przewodniczącego:

Władysław Ekielski.

Sekretarz: Mieczysław Walczak.

Skarbnik: Mieczysław Sędzimir.

CZŁONKOWIE WYDZIAŁU:

Teodor Axentowicz.

Dr Klemens Bąkowski.

Jan Bukowski.

Wilhelm Gałuszka.

Dr Stanisław Goliński.

Michał Konopiński.

Dr Feliks Kopera.

Konstanty Laszczka.

Dr Juliusz Leo.

Józef Mehoffer.

Dr Józef Muczkowski.

Witold Noskowski.

Dr Julian Nowak.

Józef Pakies.

Jerzy Warchałowski.

Ludwik Wojtyczko.

CZŁONKOWIE KOMISYI REWIZYJNEJ:

Eustachy Chronowski.

Henryk Müldner.

Stanisław Wójcikiewicz.

CZŁONKOWIE TOWARZYSTWA UPIĘKSZENIA M. KRAKOWA I OKOLICY.

STAN Z KOŃCEM 1906 ROKU.

CZŁONKOWIE ZAŁOŻYCIELE:

Kazimierz hr. Badeni.

Jakób Barberowski. †

Artur hr. Potocki. †

Andrzej hr. Potocki.

Juliusz Przeworski.

Dr Arnold Rappaport. †

Dr Ferdynand Wilkosz.

CZŁONKOWIE ZWYCZAJNI:

d'Abancourt de Franqueville Helena.

Adamski Wacław.

Ader Leon Dr.

Anczyc Wacław.

Anczycowa Walerya.

Armatowicz Feliks.

Armórowicz Jan.

Axentowicz Teodor.

Bardzki Artur.

Bąkowski Klemens Dr.

Bińkowski Piotr Dr.

Biliński Marian.

Bochenek Witold Dr.

Bocheński Antoni.

Bogusz Ziemblie Ludwik.

Bujas Tomasz.

Bukowski Jan.

Buzdygan Mikołaj Dr.

Callier Oskar.

Chlebiak Antoni Dr.

Chronowski Eustachy.

Chyliński Michał.

Ciechanowski Stefan.

Czajkowski Józef.

KRAKOWA I OKOLICY Z DNIEM 31^{GO} GRUDNIA 1906^{GO} ROKU.

WYDATKI.

Kursorowi za inkaso wkładek	K.	52'20
Druki, listy, koperty etc.	"	177'20
Koszta kancelaryjne	"	23'48
Wydawnictwo Nr 1 „Polskiego Krakowa“	"	408'40
Stenograf na ankiecie upiększenia Rynku	"	33'50
Za salę Rady powiatowej na Walne Zgromadzenie	"	4'—
Podatek ekwiwal. za r. 1906	"	18'42
Pieczętki	"	13'30
Wkładka na rach. Poczt. Kasy Oszcz. Nr 77231	"	100'—
1000 sztuk czeków Poczt. Kasy Oszcz. Nr 77231	"	23'—
Prowizya Poczt. Kasy Oszcz. Nr 77231 zamkn. po 31./XII. 1906	"	—'32
Janowi Szczepkowskiemu na rach. rzeźby na kościele ś. Krzyża	"	300'—
Wydzielony uchwałą Walnego Zgromadzenia z 13. maja 1905 r.		
fundusz na pomnik Tadeusza Kościuszki	K. 10000'—	
Pozostałość do dyspozycji Tow. z dniem 31. grudnia 1906 r. .	" 2892'—	" 12892'—
		K. 14.045'82

M. SĘDZIMIR m. p.
skarbnik.

wienia dochodów i rozchodów z przedłożoną księgą kasową.

CHRONOWSKI m. p.

STANISŁAW JÓZEF WÓJCIKIEWICZ m. p.

Czynciel Celestyn.
Dobrowolski Stanisław Dr.
Dobrowolski Natęż Marcell.
Ekielski Władysław.
Estreicher Karol.
Federowicz Jan.
Fischer Jan.
Flatau Michał St. Dr.
Freege Ludwik.
Fritsch Herman.
Frycz Karol.
Gałuszka Wilhelm.
Goliński Stanisław Dr.
Gorecki Józef.
Górski Konstanty.
Grosse Juliusz.
Gumowski Marian.
Hausner Witold Dr.
Hendel Zygmunt.
Hösik Ferdynand.
Jakubowski Maciej Dr.
Jaszczurowski Tadeusz.
Jawornicki Józef.
Judkiewicz Henryk Dr.
Kaczmarski Władysław.
Kasa Oszczędn. m. Krakowa.
Kayzy Adam.
Kluczycka Helena.
Knapieński Władysław X.
Konopiński Michał.
Komornicki Stefan.
Kopera Feliks Dr.
Koziański Eugeniusz.
Kremer Zygmunt.
Krongold Wilhelm Dr.
Kulczyński Leon Dr.
Kupczyk Bernard Dr.
Kwiatkowski Jan.
Laszczka Konstanty.
Leo Juliusz Dr.

Lepszy Leonard.
Mączyński Franciszek.
Madeyski Antoni.
Malecki Bolesław.
Markiewicz Władysław Dr.
Matuszewski Henryk.
Maurizio Jan.
Mehoffer Józef.
Mendelsburg Albert.
Miasto Kraków.
Mikucki Jan.
Muczkowski Józef Dr.
Muzeum Narodowe.
Möldner Henryk.
Mycielski Jerzy hr.
Niesiołowski Kazimierz.
Niewiadomski Gabryel.
Noskowski Witold.
Nowak Julian Dr.
Odrzywolski Sławomir.
Olszewski Karol Dr.
Pagaczewski Julian.
Pakies Józef.
Pareński Stanisław Dr.
Paszkowski Franciszek Dr.
Pawlikowska Idalia.
Piątkiewicz Bronisław.
Pieniążek Przemysław Dr.
Pol Gustaw.
Poller Wanda.
Przybyłowski Jan.
Puszet Ludwik hr.
Raczyński Edward hr.
Rosenblatt Emanuel Dr.
Rosenblatt Józef Dr.
Rydel Jan.
Rzymkowski Jan.
Sare Józef.
Schaitter Ignacy Dr.
Schwarz Henryk.

Sędzimir Mieczysław.
Sędzimir Mieczysław jun.
Sędzimir Zdzisław.
Siuda Antoni X.
Skalski Zenon.
Skirliński Jan.
Skirlińska Marya.
Skórczewski Władysław.
Stachiewicz Piotr.
Sternschuss Adolf Dr.
Stryjeński Tadeusz.
Świerzyński Jan.
Świeżykowski Emanuel Dr.
Szajna Stanisław.
Szatkowski Henryk.
Szybalski Mieczysław.
Tarnowscy Zdzisławowie hr.
Tilles Emanuel.
Tomkowicz Stanisław Dr.
Towarzystwo up. m. Podgórze.
Towarzystwo właścicieli realn.
Trąbka Antoni.
Trojanowski Edward.
Tyszkiewicz Edward hr.
Urbanowa Eleonora.
Walczak Mieczysław.
Warchałowski Jerzy.
Wentzl Ignacy.
Wernikowski Wiktor Dr.
Wiewiorowski Marian.
Wiszniewski Konstanty.
Wójcikiewicz Stanisław.
Wojtyczko Ludwik.
Wyczyński Kazimierz.
Zajackowski Władysław.
Zarewicz Stanisław.
Zgorzałewicz Stanisław Dr.
Ziemiański Bolesław.
Żeglikowski Teofil.
Żeleński Stanisław.

Nakładem Towarzystwa Upiększenia miasta Krakowa i okolicy.

1904.

2641